Margrethe K. H. Havgar

Sessrúmnir og seilende vindhester

Skip som konsept i førkristen, norrøn verdensforståelse

Ships appear in several, varied contexts in the Viking Age. These contexts are in this article used to discuss the ship's connection to overall pre-Christian, Norse mentality. Kennings such as *byrjar drösla* (sailing wind horse) shows the ship's connection to horses, considered as independent agents able to cross between spheres. This, in particular, is discussed in connection to Freya's hall *Sessrúmnir*, a hall which also appears on a list of ships in *Skaldskaparmál*. Based on the analyses presented in this article, it is argued that ships were connected to a complex, inference-based framework of understanding where they had several, varied identities and roles. Interpreting burial ships, such as the Oseberg ship, simply as burial homes or death vessels might therefore severely limit our present understanding of the multifaceted nature of the ship in pre-Christian, Norse mentality.

Introduksjon

«Mennesket vet lite» er én mulig tolkning av runeinnskriften «litoluism» funnet i Oseberggraven, datert til 834 v.t. (Bonde og Christensen 1993; Norsk historisk kjeldeskrift-institutt 1951:163–165; Shetelig 1917). Om så mennesket vet lite, vil det alltid ha et hav av kollektiv kunnskap og verdensforståelse basert på blant annet tradisjoner, språk og assosiasjonsbasert forståelse (Gell 1998; Schulte 2014). Hvordan kan vi så få innblikk i slike tidligere mentaliteter ut fra det vi har igjen av datidens kulturuttrykk og symbolbruk?

Med denne artikkelen ønsker jeg å presentere et bidrag til en utvidet tolkningsramme av hvordan skip opptrer konseptuelt i vikingtiden, her avgrenset til ca. 750–1050 v.t. (Østmo og Hedeager 2005). Analysen tar utgangspunkt i skriftlige kilder og det litterære verktøyet kjenninger, en særegen form for assosiasjonsbaserte omskrivninger fra norrøn versekunst (Kristjánsson 2007:87; Steinsland 2005:49).

De forskjellige kontekstene skip opptrer i, i denne perioden (se bl.a. Brøgger og Shetelig 1950; Røstad 2003; Schjødt 1995; Østmo 2003), diskuterer jeg i første del av artikkelen, samt tidligere tolkninger av disse. Analysens hoveddel er viet skriftlige kilder omhandlende norrøne myter og navngitte skip i norrøn mytologi, samt bruken av skip i kjenninger. Dette settes i sammenheng med hvordan skip som konsept har vært knyttet til den førkristne, norrøne verdensforståelse i vikingtiden.

Resultatene av analysen settes så i sammenheng med artikkelens case: skipet fra gravhaugen på Oseberg gård ved Tønsberg, utgravd i 1904 (Shetelig 1917). Både skipet og graven er blitt datert til første del av 800-tallet (Bonde og Christensen 1993; Bonde og Stylegar 2009). Utgangspunktet for diskusjonen er tidligere tolkninger av Osebergskipet og dets funksjon i graven. Jeg vil samtidig undersøke rollen skipet i seg selv kan ha hatt i sin samtid.

Skipet i arkeologiske kilder

Skip og skipsmotiv opptrer i flere arkeologiske kilder datert til yngre jernalder. Disse kan i stor grad grovt kategoriseres i, men ikke begrenses til, tre grupper: skips- og båtgraver, skipssteinsettinger og billedsteiner (Røstad 2003).

Selv om båtgraver i Skandinavia er blitt datert så langt tilbake som 500 v.t., øker både antallet og hyppigheten mellom 750 og 1050 (Andrén 1989; Müller-Wille 1974; Røstad 2003). Slike graver dukker også opp flere andre steder i Europa, som i dagens Russland og i England. Likevel har disse såpass sterke likheter med funnene i Skandinavia at gravtypen blir ansett som et skandinavisk-relatert fenomen (Crumlin-Pedersen 1995:87; Østmo og Hedeager 2005:439–440; Schönback 1980:108).

Det er uenighet om forskjellene mellom båtgraver og såkalte skipsgraver. Disse handler hovedsakelig om størrelse, men varierer med henhold til de eksakte målene for når et fartøy ansees som stort nok til å bli omtalt som et skip (Müller-Wille 1974; Price 2010; Schönback 1980). For enkelhets skyld kan man si at graver med større fartøy, som Osebergskipet, kan ansees som skipsgraver, mens graver med fartøy på størrelse med en robåt, som de som er funnet på Kaupang (Crumlin-Pedersen 1995), kan omtales som båtgraver. Likevel skal det sies at diskusjonene rundt forskjellene på disse to kategoriene også er knyttet til hva slags type grav de representerer. I mange tilfeller er graver som faller inn under skipsgrav-betegnelsen, mer storslåtte, og er derfor blitt tolket som høystatusgraver. Det betyr likevel ikke at graver som faller inn under definisjonen båtgrav, kun tilhører individer med lavere status, da det er variasjoner innenfor begge kategoriene (Müller-Wille 1974; Røstad 2003).

At variasjoner finnes innenfor forskjellige gravformer, er en beskrivelse som generelt kan brukes som indikator på gravskikkene i Skandinavia i yngre jernalder. En vesentlig faktor når disse gravmønstrene skal analyseres, er derfor å ta høyde for nettopp disse variasjonene (Røstad 2003). En gravskikk hvor dette er særlig aktuelt, er skipssteinsettinger. Steinsettinger kan være vanskelige å datere, siden dateringen må komme fra en sekundærkilde, som beinrester fra gravmateriale eller dyr (Røstad 2003). Basert på de dateringene som er blitt gjort, ser det ut som skipssteinsettinger øker i mengde mellom 750 og 1050 v.t., det vil si i samme tidsperiode som det tidligere nevnte skipsgravfenomenet øker (Müller-Wille 1974:14,19; Røstad 2003:38).

Som regel består slike graver med skipssteinsettinger av store steiner eller kampesteiner satt etter hverandre i ovale formasjoner med skipsliknende omriss (Røstad 2003; Skoglund 2008). Om selve graven er plassert i formasjonen eller like utenfor, varierer. I flere graver er det funnet rester etter ildsteder og dyrebein i tilknytning til selve graven. Det er blitt tolket som avfall fra *blót* eller gilde (Røstad 2003). I noen graver er det derimot kun funnet rester etter enten ildsteder eller dyrebein, mens det i andre verken er funnet rester etter graver, ildsteder eller dyrebein (Røstad 2003:36–37). Steinsettinger med gravmateriale er blitt tol-

ket som en variasjon av det tidligere nevnte skipsgravfenomenet. I slike tilfeller består skipet av steinformasjoner på bakkenivå over graven heller enn et faktisk skip inne i selve graven (Røstad 2003; Skoglund 2008).

Skipsmotiv er også funnet på flere runesteiner på Gotland, kjent som de gotlandske billedsteinene (Andrén 1989). Skipsmotiv dukker derimot ikke opp på alle de gotlandske runesteinene. I tillegg kan steiner med skipsmotiv også bære andre billedmotiv og runetekster (Burström 1996:22–23). Disse billedsteinene, uavhengig av motiv, er ikke gravsteiner. De markerer ikke spesifikke gravlegginger eller graver, men de kan derimot ha fungert som såkalte minnesteiner, reist til minne om én eller flere personer (Ellmers 1995). Som med skipssteinsettingene er det vanskelig å datere billedsteinene. De er derfor blitt typologisk kategorisert i løse perioder basert på motivene de bærer. Daterte steiner med skipsmotiv, som vist av Anders Andrén (1989:306), faller som regel innenfor perioden 750–1050, i likhet med økningen i mengden steinskipsettinger og båtgraver. Som argumentert av Andrén (1989:306–310) kan derfor skipsbilledsteinene være en gotlandsk versjon av skipsgravfenomenet, da Gotland er kjent for sine egne versjoner av andre typiske skandinaviske skikker.

Skipet i skriftlige kilder

Norrøn mytologi

En likhet mellom båtgraver, skipssteinsettinger og de gotlandske billedsteinene er at de alle opptrer i sammenheng med død (Andrén 1989; Røstad 2003). Relasjonen mellom skipets tilknytning til død er blitt stadfestet gjennom flere norrøne myter og mytologi, og skip generelt i arkeologiske kilder fra vikingtiden blir ofte tolket i sammenheng med skip kjent fra norrøn mytologi. En av de rikeste kildene til norrøn mytologi er bevarte skriftlige verk fra tidlig middelalder, de fleste av dem datert til 1000–1200-tallet (Steinsland 2005:43).

Dette var perioden da skoler i det nylig kristnede Skandinavia ble etablert for å skrive ned historier, legender og myter, som fram til da var blitt videreført gjennom muntlige tradisjoner i det førkristne Skandinavia (Steinsland 2005:43). Et av de tidligste navngitte skriftlige verkene fra denne perioden kan derimot dateres til vikingtid: Bragi Gamlis dikt *Ragnarsdrápa*, datert til 800-tallet (Birgisson 2007:4; Kristjánsson 2007:85; Poole 2007:277). Diktet henviser blant annet til myter som senere blir gjentatt i yngre verk (Steinsland 2005:49). Sett i sammenheng med den tidligere nevnte muntlige tradisjonen viser dette at skriftlige verk om norrøn mytologi fra denne perioden sannsynligvis var tett knyttet til det førkristne Skandinavia.

«Balders død» er en særlig aktuell myte i forbindelse med sammenhengen mellom skip og død. Myten beskriver i detalj hvordan Balder, poesiens gud, blir lagt på skipet sitt etter sin død og sendt ut på sjøen mot Hels rike, ofte ansett som dødsriket i norrøn mytologi (Schjødtt 1995:23). En annen relevant myte er «Om Sinfjotles daude», hvor Sigurd, bærende på sin døde sønn Sinfjotl, møter en mann (som i tolkninger av myten antas å være Odin) som plasserer Sinfjotl i en båt på et vann like ved. Mannen, båten og Sinfjotle forsvinner deretter inn i tåken og blir ikke sett igjen (Om Sinfjotles daude, 2002; Schjødtt 1995). Disse eksemplene er blitt brukt til å bygge opp under tolkningen av at skipet i det førkristne, norrøne samfunnet hadde en sterk tilknytning til forestillinger rundt død. De støtter også opp under tolkningen av at skip kunne fungere som såkalte dødsfartøy, som fraktet den avdøde til dødsriket eller til et liv etter døden (Røstad 2003; Schjødtt 1995).

Det mytologiske skipet «Naglfari» er også knyttet til sammenhengen mellom skip og død, da en av oversettelsene av navnet er «de dødes skip» (Schjødt 1995:23). Et av de få stedene «Naglfari» opptrer i mytologien, er i tilknytning til Ragnarok, hvor skipet har én bestemt funksjon: å frakte jotner til menneskenes og gudenes verden (Røstad 2003:42; Schjødt 1995:22–23). Ragnarok blir ofte beskrevet som den norrøne versjonen av dommedag, og på sett og vis stemmer det. Likevel er ikke Ragnarok slutten, for etter at verden har gått under, fødes den på ny (Steinsland 2005:121–127). Dette er blitt knyttet til den norrøne verdensforståelse og at skip, gjennom «Naglfari», representerer og er et utgangspunkt for hvordan verden og livet struktureres (Røstad 2003).

Skip er også blitt tolket som uttrykk for en fertilitetskult. Denne oppfatningen er knyttet til de norrøne gudene Njord, Frøy og Frøya (Røstad 2003). Njord, Frøy og Frøyas far, er knyttet til fertilitetsgudinnen Nerthus, som blir nevnt i det romerske verket *Germania* av Tacitus (1997:89–90) fra 98 v.t. I tillegg antyder Njords hjem – *Noátun* – en tilknytning til skip, da navnet direkte kan oversettes til «skipsåker» (Hopkins og Þorgeirsson 2011:15; Røstad 2003:42). Frøy, en annen fertilitetsgud og Njords sønn, har også direkte tilknytning til skip siden han var eieren av «Skiðblaðnir», et skip med flere magiske egenskaper, som å kunne seile over både vann og land (Steinsland 2005:152). Frøya, også en fertilitetsgud og tvillingen til Frøy, regjerte i *Fólkvangr*, og har en direkte tilknytning til død: Halvparten av de som døde i kamp, kom til Odins hall *Valhöll*, mens den andre halvparten kom til Frøyas *Fólkvangr* (Steinsland 2005:156–160). *Fólkvangr*, Frøyas hall, er også kjent som *Sessrúmnir*, og dette navnet dukker opp i en liste med skipsnavn i *Skáldskaparmál*, vers 491 (Hopkins og Þorgeirsson 2011:15). I denne listen opptrer også andre skip, som de tidligere nevnte «Naglfari» og «Skiðblaðnir»:

*Nú mun ek skýra
of skipa heiti:
Ork, árákló
askr, Sessrúmnir,
skeið, skúta, skip,
ok Skiðblaðnir,
nór, Naglfari,
nökkvi, snekkja.*

(Jónsson 1931:208 i Hopkins og Þorgeirsson 2011:16;
Sturluson 1998:127)

*Now I will set forth the
names of ships:
Ark, oar-claw,
bark, Sessrúmnir,
longship, cutter, ship
and Skiðblaðnir,
vessel, Naglfari,
rowboat, smack.*

(Hopkins og Þorgeirsson 2011:16)

Det er altså uklart om Frøyas hjem er en hall, slik det ofte er referert til, eller om det faktisk er et skip. Joseph S. Hopkins og Haukur Þorgeirsson (2011) diskuterer dette og anerkjenner

at det kan være et eksempel på en misforståelse at «Sessrúmnir» i utgangspunktet var en hall, men ble misforstått som et skip, eller at en feiltolkning av skipet ble «hall». Dette virker usannsynlig, mener Hopkins og Þorgeirsson (2011), og presenterer en tredje tolkning som sammenstiller «Sessrúmnir» og »Fólkvangr», ikke som synonymer, men som to konsepter som sameksisterer. Det forfatterne foreslår, er at «Sessrúmnir» og «Fólkvangr» egentlig viser til et skip på en åker eller «skipet i åkeren» (*Sessrúmnir* = skip, [*Fólk*]/*vangr* = åker) (Hopkins og Þorgeirsson 2011:16).

Ut ifra denne tolkningen trekker Hopkins og Þorgeirsson (2011) sammenligninger til kjente graver med skipssteinsetting, og det diskuteres om dette mytiske dødsrike, skipsåkeren, faktisk er en refleksjon av datidens gravskikker (Hopkins og Þorgeirsson 2011:16). Dette forsterker fertilitetskult-tolkningen ved at det underbygger oppfattelsen av Frøyas tilknytning til både fertilitet (åker) og død (dødsrike/-sted). Samtidig gir det enda en forbindelse mellom skip og død, og støtter dermed i tillegg opp under tolkningen av skipet som et dødsfartøy. Hopkins og Þorgeirsson (2011) trekker ikke forbindelseslinjer til oversettelsen av Njords hjem *Noátun* (skipsåker). Oversettelsen av *Noátun*, sett i sammenheng med tolkningen av «Sessrúmnir», antyder likevel at forestillinger rundt skip og åker potensielt har vært knyttet til hverandre, da de begge opptrer sammen forskjellige steder.

En tolkning av førkristne, norrøne skip – særlig nedgravde skip og skip som opptrer i gravkontekster – er dermed at de er indikasjoner på en fertilitetskult tilhørende de nevnte gudene (Røstad 2003:42). Denne tolkningen er blitt brukt på flere båtgravkomplekser, som blant annet båtgravene i Slusegard (Crumlin-Pedersen 1995) og «Osebergskipet» (Ingstad 1992, 1995).

Kjenninger

I tillegg til alle de tidligere nevnte kontekstene opptrer også skip i et litterært verktøy kjent som kjenninger. Disse er særlig kjent fra skaldediktningen, i tillegg til andre former for førkristne, norrøne skriftlige kilder (Steinsland 2005:49). Enkelt forklart kan kjenninger beskrives som omskrivninger som blir karakterisert av bruken av synonymer, slik som en kjenning for kamp: örva *drif* (pilenes snøstorm) (Kristjánsson 2007:87; Steinsland 2005:49). Som i dette eksempelet har kjenninger som regel to elementer: örva (pilenes) og *drif* (snøstorm), som kombinert blir en omskrivning for kamp (Kristjánsson 2007:87).

Michael Schulte (2014:23) argumenterer for at kjenningers essens består av en blanding av metonymer og metaforer. Metonymer er ord som er tilknyttet det de refererer til, metaforer er mer abstrakte ved at de likner på, men er ikke nødvendigvis tilknyttet det de refererer til. Schulte (2014:24) betegner metonymet som «bestemmerordet», det opptrer som regel først, er kjenningens premiss og etablerer kontekst for metaforen. Han (Schulte 2014:25) betegner metaforen som «grunnordet», som ofte opptrer som kjenningens andre og siste del. Grunnordet er mer abstrakt, og kan ofte virke nærmest usammenhengende (Birgisson 2007), men når det settes sammen med bestemmerordet, får kjenningen en betydning, som illustrert i figur 1. Dette tilsier at kjenning er et komplekst litterært verktøy bestående av to sammenflettede deler hvor den ene ikke kan forstås uten den andre.

Denne modellen som Schulte (2014) foreslår, kan anvendes på en kjent kjenning for skip: «havhesten/ havets hest» eller variasjoner av den, som *byrjar drösla* (seilende vindhest) fra Bragi hinn gamli *Ragnarsdrápa* (Krell 2013:26; Schulte 2014:17). Havet /seilende vind kan assosieres med vann, bølger, vind, luft og det å flyte. Havet/ seilende vind er

Figur 1. Tolkningsmodell for kjenninger, basert på Schulte (2014) «Kenning, metafor og metonym».

kjenningens metonym, og gir inntrykk av at kjenningen på en eller annen måte er knyttet til vann og det å reise på vann. Hesten, på sin side, kan assosieres med transport, rikdom og reise. Dette er kjenningens metafor, som vil avkode kjenningens betydning når den settes sammen med metonymet. I dette tilfellet gir metaforen inntrykk av reise og rikdom. Hester pleier ikke normalt å flyte eller reise over vann, så om kjenningen tas bokstavelig, kan den virke bisarr, som tidligere nevnt. Det kjenningens to ord antyder derimot, er vann, bølger og det å flyte, samt en eller annen form for transport, rikdom og reise, hvilket – når disse settes sammen – gir inntrykket av et skip.

Deler av Schultes (2014:22–28) argument baserer seg på en sammenheng mellom kjenningers betydning og språket disse kjenningene i utgangspunktet er på. Måten kjenninger opptrer og blir brukt på, gjør dem til en form for poetiske gåter. Men som poengtert av Schulte (2014:27) er ikke gåter artige eller brukbare om de ikke er åpenbare eller i det minste mulige å løse. For å kunne tolke og få en dypere innsikt i poetiske fraser fra eldre språk trengs en referanseramme, basert på dagligtalen til det språket det er snakk om (Schulte 2014:28). Selv om grundig dokumentasjon av førkristen, norrøn dagligtale ikke er fullverdig, poengteres det av Schulte (2014:28) at kjenninger var ment å bli forstått av de som snakket språket, muligens nesten instinktivt, basert på deres språklige referanseramme. Ved å følge denne argumentasjonsrekken kan det virke som kjenninger gir betydelig innsikt i førkristen, norrøn mentalitet. Denne innsikten blir gitt gjennom bruken av språk og litterære verktøy, som begge er basert på antatt kollektive slutninger, som derfor vil føre til forståelse (Gell 1998).

Mitt argument er at skipets opptreden i og gjennom kjenninger, i tillegg til de tidligere nevnte kontekstene, tyder på at skipet har vært tett innflettet i førkristen, norrøn verdensforståelse. Jeg vil også gå så langt som til å si at det tilfører enda et lag til den komplekse og varierende rollen skipet har hatt i førkristen, norrøn verdensforståelse og mentalitet.

Dette har særlig konsekvens for forståelsen av gravskip. Det antyder at å inkludere skip i begravelsesprosessen var tilknyttet flere og ikke kun ett enkelt element. Sett i sammenheng med kjenningen «havhest/ havets hest» blir dette tydelig.

Sammenlignet med andre dyr, som enten var fullstendig temmet – som hunder – eller de som reiste mellom den tamme og den ville sfæren et par ganger i året – som sauer –, virker det som hesten har tilhørt flere sfærer samtidig (Loumand 2006). Hester var dyr som var nær knyttet til menneskers sosiale sfære, samtidig som de også overlevde og trivdes i det ville. I tillegg har de hatt evnen til å bevege seg over og mellom grenser til forskjellige verdener eller konsentriske sfærer, som bevitnet i norrøn mytologi (se figur 2). Dette indikerer, som Loumand argumenterer for (2006:132–133), at hesten eksisterte i en egen kategori. Den var dynamisk og et aktivt mellomvesen eller forbinderledd. Den var ikke begrenset til kun å reise mellom to verdener eller sfærer, men snarere inneha evnen til å bevege seg fritt mellom og gjennom alle sfærer.

Tas dette med i betraktning, får betydningen av kjenningen «havhest/ havets hest» flere lag. I tillegg til de umiddelbare assosiasjonene rikdom og reise kan kjenningen trekke en sammenligning mellom skipets og hestens flerdimensjonalitet. Med den vinklingen blir skipet bokstavelig talt beskrevet som havets versjon av hesten. Dessuten, da det ikke blir gitt noen restriksjoner eller spesifikasjoner, antyder kjenningen at skipet ikke kun er havets versjon av hesten: Skipet er en eksakt versjon av hesten. Det indikerer at skipet ville vært den tilsvarende dynamiske forbinderen mellom sfærer på linje med hesten, mens det ville eksistert i en egen kategori og innehatt evnen til å bevege seg fritt mellom og gjennom forskjellige sfærer, også det på lik linje med hesten.

Dette har dermed direkte implikasjoner for forståelsen av skip funnet i gravkontekster. Det indikerer at skipets flerdimensjonale natur ikke nødvendigvis slutter når skipet blir

Figur 2. Illustrasjon av de konsentriske sfærene slik de blir beskrevet i Jens Peter Schjødts artikkel «Horizontale und Vertikale Achsen in der vorchristlichen skandinavischen Kosmologie» (etter Loumand 2006:132).

nedgravd, men heller fortsetter å eksistere i graven. Det å inkludere skipet i graven trenger dermed ikke å være motivert ut fra én spesifikk hensikt eller funksjon. Det kan heller være som følge av en verdensforståelse hvor skipet var en flerdimensjonal enhet og innehadde flere varierende assosiasjoner, evner og hensikter.

Osebergskipet, tolkninger

Siden utgravingen i 1904 er Osebergskipet hovedsakelig blitt tolket i sammenheng med graven eller posisjonen til kvinnene som ble funnet om bord (se bl.a. Herschend 2000; Ingstad 1992, 1995; Shetelig 1917). Dette kan ha sitt naturlige grunnlag i konteksten skipet ble funnet i. Graven er tross alt Osebergskipets siste kjente kontekst, og inneholder derfor avgjørende data om skipets rolle i graven. Likevel kan den også være noe problematisk, siden skipet sjelden er blitt tatt ut av funnkonteksten og tolket som et objekt i seg selv. Dermed har skipet endt opp i det jeg velger å kalle en «tolkningsboks», hvor studier og tolkninger utilsiktet ble begrenset av dets siste kjente kontekst, nemlig graven.

Haakon Shetelig (1917) tolket i sin tid Osebergskipet som et dødsfartøy. Han argumenterte for at skipets tilstedeværelse i graven viser til at det skulle transportere de døde til et dødsrike eller til livet etter døden (Shetelig 1917). Frands Herschend (2000) har derimot argumentert for at skipet – i tillegg til å være et fartøy – kan ha blitt utstyrt som et høystatushjem for de avdøde. Anne-Stine Ingstad (1995:136–144), på sin side, sammenlignet Oseberggraven med den tidligere nevnte fertilitetskulten, hvor den i dette tilfellet er en kult spesifikt rettet mot Frøya. Ingstad (1995:146) argumenterer for at tekstilfragmentene fra billedvevene som ble funnet i graven, viser en såkalt *dísa*-seremoni som feirer et kongepar, hvor dronningen er en reinkarnasjon av Frøya. Osebergskipet i seg selv bærer også spor av denne kulten siden dyreornamentikken skipet er utsmykket med, kan ha blitt brukt i kultiske sammenhenger (Ingstad 1995:144).

Alle disse tolkningene behandler Osebergskipet som noe som har én hensikt: et dødsfartøy som har som formål å frakte de døde, en bolig for de avdøde i graven eller som en del av en fertilitetskult hvor det har kultiske formål (Herschend 2000; Ingstad 1995; Shetelig 1917). Likevel, som diskutert ovenfor, opptrer skip i mange varierte kontekster i denne perioden. Det i seg selv trenger ikke bety at skipet ikke kan ha hatt ett enkelt formål, men at det samtidig kan ha innehatt flere assosiasjonsbaserte egenskaper. Dette kan da antyde at skip som konsept har vært mye mer flettet inn i verdensforståelsen i det førkristne, norrøne samfunnet enn mange tidligere tolkninger har presentert.

Dette igjen betyr ikke at skipet ikke kan ha hatt de forskjellige formål og funksjoner som er nevnt tidligere. Det som imidlertid virker mer sannsynlig, er at alle disse funksjonene er forbundet, altså assosiert, med skipet som en enhet. Heller enn kun å ha ett enkelt formål eller én enkelt rolle tar skipet opp i seg alle disse assosiasjonene. På denne måten kan skipet sies å bli like mye sin egen agent i bestemmelsen av sin egen kontekst og sitt eget formål ved at det så påvirker menneskenes bruk og forståelse av det.

Skipet inkorporert i mentalitet

Som tidligere nevnt, forteller skriftlige kilder at halvparten av de som døde i kamp, ble fraktet til *Fólkvangr/Sessrúmnir*, Frøyas hall (hjem/bolig). Hopkins and Þorgeirsson (2011:16) presenterer en tolkning av *Sessrúmnir* som et skip, en hall og et hjem samtidig. Dette eksempelet isolert sett kan ikke benyttes for å bekrefte et helt konsept i en gitt kulturs verdensforståelse. Det antyder likevel at skipet kan ha vært tett knyttet til forestillingen man hadde om hallen og hjemmet i det førkristne, norrøne samfunnet.

Loumand (2006:132–133) argumenterer for at hesten som konsept i det førkristne, norrøne samfunnet var en mangesidig, flerdimensjonal agent, som innehadde evnen til å bevege seg mellom og i alle sfærer. Skipskjenninger hvor skipet blir presentert som havets versjon av hesten, antyder derfor at de samme elementene og assosiasjonene knyttet til hestens natur i like stor grad gjaldt skipets natur. Som tidligere drøftet, indikerer dette at skipet og hesten på denne måten var like. Som følge av dette var skipet som en enhet, per definisjon, flerdimensjonal av natur, og innehadde evnen til å bevege seg mellom og i alle sfærer.

Å anse *Sessrúmnir* som både skip og hjem (Hopkins og Þorgeirsson 2011) underbygger tolkningen av skipet som et hjem i graven. Samtidig, ved å anse skipet som en grenseoverskridende agent mellom forskjellige sfærer underbygges tolkningen av skipet som et dødsfartøy. Det er dermed sagt at det er én vesentlig forskjell mellom disse nyere tolkningene og de tidligere tolkningene. Tolkningene av skipet som dødsbolig eller -fartøy fokuserer på hva skipet representerer eller har som funksjon. Tolkningene *Sessrúmnir* som skip og hjem og skip som en grenseoverskridende agent gir derimot innsikt i forskjellige aspekter av hva skipet er. På denne måten er ikke skipet inkludert i graven for å representere et hjem for de avdøde, skipet er allerede et hjem. På samme måte er ikke skipet en del av graven kun som et dødsfartøy, skipet er allerede en enhet med evnen til å bevege seg mellom sfærer.

Konklusjon

Tolkningsrommet av skipsgraver i dag er i stor grad preget av tidligere, funksjonsbaserte tolkninger. Disse tolkningene tar også utgangspunkt i gravkonteksten, uten at skipet blir tolket for seg selv. Som diskutert i artikkelen opptrer skip i varierte kontekster gjennom vikingtiden, blant annet materielle, skriftlige og lingvistiske, som alle bidrar til forskjellige perspektiver på hva skipet er og betyr. De samme kontekstene bidrar også til å underbygge hvor komplekst og assosiasjonsbasert verdensforståelsen i det førkristne, norrøne samfunnet var. Som påvist blir dette særlig tydelig i bruken av kjenninger, som gir innblikk i hvordan forskjellige konsepter kan ha vært knyttet til hverandre, som hesten og skipet.

En helhetlig forståelse av de mange mulige assosiasjonene knyttet til skip som konsept vil sannsynligvis være umulig å oppnå nå i ettertid. Det betyr likevel ikke at slike aspekter ved skip, og det øvrige norrøne samfunnet for den saks skyld, ikke bør utforskes. Som vist i denne artikkelen var ikke skipet i vikingtiden kun et symbol eller en representasjon av noe annet, men en enhet som i seg selv besto av og inneholdt mangfoldige, varierte assosiasjoner, hensikter og egenskaper.

Osebergskipet, her som representant for skip fra skipsgraver, må ikke bli påført et for smalt tolkningsrom. Ut fra diskusjonen i denne artikkelen vil jeg argumentere for at skipet ikke representerer noe annet, da det er en mangfoldig, flerdimensjonal, assosiasjonsspekket

enhet i seg selv. Å tolke det som én ting framfor en annen, for eksempel et dødsfartøy til fordel for en dødsbolig, hemmer et helhetlig syn på skipets iboende kompleksitet.

Ved å videreføre tolkninger, lik de tidligere nevnte, uten kritikk eller nye perspektiver risikerer man derfor å gå glipp av forskjellige aspekter ved skipet. Videre arbeid med aspektene som er tatt opp i denne artikkelen kan bidra til ny forståelse og nye perspektiver på hvordan vi i dag tilnærmer oss tolkninger av skip i vikingtid, uavhengig av funnkontekst.

Litteratur

Andrén, Anders

- 1989 Dörrar till förgångna myter: en tolkning av de gotländska bildstenarna. *Medeltidens födelse*: 287–319.

Birgisson, Bergsveinn

- 2007 *Inn i skaldens sinn. Kognitive, estetiske og historiske skatter i den norrøne skaldediktingen*. Dr. art. avhandling, Universitetet i Bergen, Bergen.

Bonde, Niels og Arne Emil Christensen

- 1993 Dendrochronological dating of the Viking Age ship burials at Oseberg, Gokstad and Tune, Norway. *Antiquity* 67(256):575–583.

Bonde, Niels og Frans-Arne Stylegar

- 2009 Fra Avaldsnes til Oseberg: Dendrokronologiske undersøkelser av skipsgravene fra Storhaug og Grønhaug på Karmøy. *Viking* 72:149–168.

Brøgger, Anton Wilhelm og Håkon Shetelig (redaktører)

- 1950 *Vikingskipene: deres forgjengere og etterfølgere*. Dreyer, Oslo.

Burström, Mats

- 1996 Other Generations' Interpretation and Use of the Past: The Case of the Picture Stones on Gotland. *Current Swedish Archaeology* 4:21–40.

Crumlin-Pedersen, Ole

- 1995 Boat-Burials at Slusegaard and the Interpretation of the Boat-Grave Custom. Artikkel presentert under konferansen The Ship as Symbol in Prehistoric and Medieval Scandinavia, København.

Ellmers, Detlev

- 1995 Valhalla and the Gotland Stones. Artikkel presentert under konferansen The Ship as Symbol in Prehistoric and Medieval Scandinavia, København.

Gell, Alfred

- 1998 *Art and Agency: An Anthropological Theory*. Clarendon Press, Oxford.

Herschend, Frands

- 2000 Ship Grave Hall Passage – The Oseberg Monument as Compound Meaning. Old Norse Myths, Literature and Society. Proceedings of the 11th Saga Conference. 2(7):142–151.

Hopkins, Joseph S. and Haukur Þorgeirsson

- 2011 The Ship in the Field. *RMN Newsletter* 3:14–18.

Ingstad, Anne Stine

- 1992 Oseberg-dronningen – hvem var hun? I *Osebergdronningens grav. Vår arkeologiske nasjonalskatt i nytt lys.*, redigert av Arne Emil Christensen, Anne Stine Ingstad, og Bjørn Myhre, s. 224–256. Schibsted, Oslo.

- 1995 The Interpretation of the Oseberg Find. Artikkel presentert under konferansen The Ship as Symbol in Prehistoric and Medieval Scandinavia, København.

Krell, Sydney A.

- 2013 *Exploring the Emotive versus the Scholarly: an Investigation of the Kennings in Ragnarsdrápa and Óxarflokkr*. Master thesis, Universitetet i Oslo, Oslo.

- Kristjánsson, Jónas
 2007 *Eddas and Sagas. Iceland's medieval literature*. 4. utgave. Oversatt av Peter Foote. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík.
- Loumand, Ulla
 2006 The horse and its role in Icelandic burial practices, mythology, and society. I *Old Norse religion in long-term perspectives: origins, changes and interactions. An international conference in Lund, Sweden, June 3–7, 2004*, redigert av Anders Andrén, Kristina Jennebert og Catharina Raudevere, s. 130–134. Vågar till Midgård, vol. 8. Nordic Academic Press, Lund.
- Müller-Wille, Michael
 1974 Boat-Graves in Northern Europe. *The International Journal of Nautical Archaeology and Underwater Exploration* 3(2):187–204.
- Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt
 1951 *Norges innskrifter med de yngre runer*. Bind 2. Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt, Oslo.
- Om Sinfjötles daude
 2002 I *Den eldre Edda. Den yngre Edda*, s. 154–155. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Price, Neil
 2010 Passing into Poetry. Viking-Age Mortuary Drama and the Origins of Norse Mythology. *Medieval Archaeology* 54(1):123–156.
- Poole, Russell
 2007 Metre and Metrics. I *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, redigert av Rory McTurk. Blackwell Publishing, Oxford.
- Røstad, Ingunn Marit
 2003 Båten som symbol i jernalderen og jernalderforskning. *Viking* 66:31–48.
- Schjødt, Jens Peter
 1995 The Ship in Old Norse Mythology and Religion. Artikkel presentert under konferansen The Ship as Symbol in Prehistoric and Medieval Scandinavia, København.
- Schulte, Michael
 2014 Kenning, metafor og metonymi. *Edda* 1:17–31.
- Schönbäck, Bengt
 1980 Båtgravskicket. I *Vendeltid*, redigert av Ann Sandwall, s. 108–122. Historia i fickformat. Statens historiska museum, Borås.
- Shetelig, Håkon
 1917 Skibet. I *Osebergfundet. Bind I*, vol I, redigert av A. H. Brøgger, H.J. Falck og Håkon Shetelig.
- Skoglund, Peter
 2008 Stone Ships: Continuity and Change in Scandinavian Prehistory. *World Archaeology* 40(3):390–406.
- Steinsland, Gro
 2005 *Norrøn religion. Myter, riter, samfunn*. Pax Forlag, Oslo.
- Sturluson, Snorri
 1998 *Edda I Skáldskaparmál. Introduction, text and notes*, redigert av Anthony Faulkes. Viking Society for Northern Research, University College London, London.
- Tacitus, Cornelius
 1997 *Agricola og Germania*. Aschehoug i samarbeid med Fondet for Thorleif Dahls kulturbibliotek og Det norske akademi for sprog og litteratur, Oslo.
- Østmo, Einar
 2003 Da nordboerne lærte seg å ro. En teknologisk nyvinning for sjøfarten i tidlig jernalder. *Viking* 66:7–29.
- Østmo, Einar og Lotte Hedeager (redaktører)
 2005 *Norsk arkeologisk leksikon*. Pax Forlag, Oslo.